

MICHELLE MORAN

Madame
Tussaud

Strhujúci román o Veľkej francúzskej revolúcii

MADAME
TUSSAUD

MICHELLE MORAN

MADAME TUSSAUD

Z angličtiny preložila Katarína Karovičová

slovarť

Copyright © Michelle Moran 2011
Slovak edition © Vydavateľstvo SLOVART, spol. s r. o., Bratislava 2012
Translation © Katarína Karovičová 2012
ISBN 978-80-556-0489-3

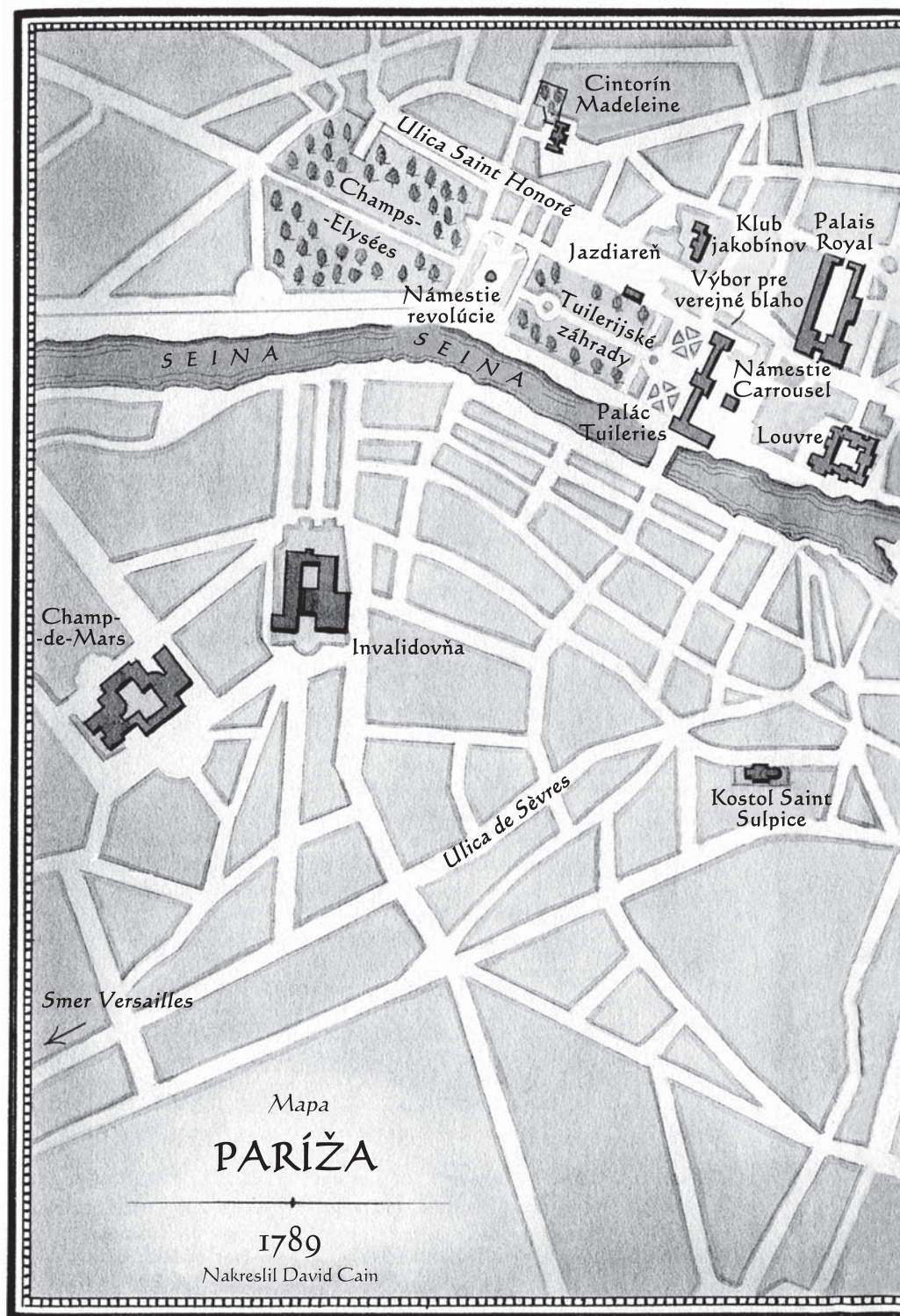
Všetky práva vyhradené. Žiadna časť tejto knihy nesmie byť reprodukováná ani šírená v akejkoľvek forme alebo akýmikoľvek prostriedkami, či už elektronickými, alebo mechanickými, vo forme fotokópií či nahrávok, respektíve prostredníctvom súčasného alebo budúceho informačného systému a podobne, bez predchádzajúceho písomného súhlasu vydavateľa.

Mojim vydavateľom

Heather Lazarovej, Matthewovi Carterovi a Allison McCabeovej

À tout seigneur tout honneur

Cintorín
Madeleine

Ulica Saint Honoré

Champs-
-Elysées

Námestie
revolúcie

Jazdiareň

Klub
jakobínov

Palais
Royal

Výbor pre
verejnú blaho

Tuilerijské
záhrady

Námestie
Carrousel

Palác
Tuileries

Louvre

SEINA

SEINA

Champ-
de-Mars

Invalidovňa

Ulica de Sèvres

Kostol Saint
Sulpice

Smer Versailles
←

Mapa
PARÍŽA

1789

Nakreslil David Cain

Ulice Montmartre

Ulica Saint Denis

Ulica Saint Martin

Temple

Bulvár du Temple

Múzeum
voskových
figurín

Revolučný
tribunál

Náměstie
de Grève

Radnica

Ulica Saint Antoine

La Force

Bastila

Notre-
Dame

Väzenie
Les Carmes

Pantheon

Ulica Saint Jacques

POSTAVY

Mária Antoinetta: francúzska kráľovná

Gróf d'Artois: najmladší brat kráľa Ľudovíta XVI.

Barón de Besenval: veliteľ Švajčiarskej gardy; otec Abrielle de Besenval

Henri Charles: vynálezca, priekopník letov v balóne

Jacques Charles: matematik, vynálezca, priekopník letov v balóne

Philippe Curtius: modelár z vosku a majiteľ múzea

Georges Danton: revolucionár, novinár

Jacques Louis David: maliar

Camille Desmoulins: právnik a novinár-revolucionár

Lucile Duplessisová: mladá revolucionárka zasnúbená s Camillom Desmoulinsom

Princezná Alžbeta: sestra kráľa Ľudovíta XVI.

Anna Grosholtzová: matka Márie Grosholtzovej

Edmund Grosholtz: najstarší Máriin brat a kapitán Švajčiarskej gardy

Izabela Grosholtzová: manželka Johanna Grosholtza a matka Pascala

Johann Grosholtz: Máriin prostredný brat a vojak Švajčiarskej gardy

Mária Grosholtzová: Curtiusova „neter“, modelárka z vosku a majiteľka múzea

Wolfgang Grosholtz: Máriin najmladší brat a vojak Švajčiarskej gardy

Thomas Jefferson: americký veľvyslanec vo Francúzsku

Markíz de Lafayette: francúzsky šľachtic

Élisabeth Vigéová-Lebrunová: populárna maliarka v službách kráľovnej

Ľudovít Karol: následník trónu, najstarší syn kráľa Ľudovíta XVI. a Márie Antoinetty

Ľudovít Jozef: mladší syn kráľa Ľudovíta XVI. a Márie Antoinetty

Ľudovít XVI.: francúzsky kráľ

Jean-Paul Marat: švajčiarsky právnik a novinár

Gróf de Mirabeau: revolucionár a novinár

Vojvoda Orleánsky: bratanec kráľa Ľudovíta XVI., neskôr si zmenil meno na Filip Rovnosť

Gróf de Provence: najstarší brat kráľa Ľudovíta XVI.

Maximilien Robespierre: právnik z Arrasu, revolucionár

Jean Jacques Rousseau: filozof a spisovateľ

Markíz de Sade: zločinec a spisovateľ

Princezná Mária Terézia: dcéra kráľa Ľudovíta XVI. a Márie Antoinetty

POZNÁMKA AUTORKY

Píše sa rok 1788 a obľúbenosť kráľovnej Márie Antoinetty klesá. V celej krajine je nedostatok jedla zapríčinený predovšetkým nevyspytateľným počasím, ktoré zničilo väčšiu časť úrody, a Francúzsko je nútené požiadať o pomoc iné krajiny. Prišla najtuhšia zima, akú ľudia pamätajú, a bez dostatku jedla ich tisíce zahynú.

Citáty na začiatku jednotlivých kapitol pochádzajú z dobových bulvárnych plátkov, novín a prejavov rečníkov. Postavy v tejto knihe vychádzajú zo skutočných postáv, ktoré žili – a v mnohých prípadoch aj zomreli – v čase Veľkej francúzskej revolúcie. Všetky kľúčové udalosti opísané v tejto knihe sa skutočne odohrali.

Prolog

LONDÝN

1812

Keď vstúpi do dverí môjho múzea, všetko zmizne: bubnovanie dažďa na okenných tabuľkách, voskové figuríny, zákazníci, dokonca aj deti. Tú tvár som nevidela dvadsaťjeden rokov, a ihneď o krok ustúpim; uvažujem, či som si ju nevyčarovala z minulosti.

„Čo sa stalo?“ spýta sa Henri. Všimol si moje oči rozšírené v údive a sleduje môj pohľad. Žena pri dverách má okolo šesťdesiat, ale čosi na nej – odev, chôdza, azda francúzske črty – ju odlišuje od ostatných. „Poznáš ju?“

„Hm... nie som si istá,“ odvetím. Je to však lož. Ani po toľkých rokoch si nemôžem pomýliť jej ruky. Formovali osud kráľovnej a rozčulovali národ. Roky strávené pri dvore vo Versailles sa mi odrazu pripomenuli, akoby to bolo včera. Už nestojím uprostred svojich výstavných priestorov v Londýne, ale vo veľkej zrkadlovej sále versaillského paláca a pozorujem dvoranov v nohaviciach z jemného hodvábu a dámy s diamantovými členkami. Cítim vôňu jazmínu zo súkromných záhrad kráľovnej a počujem smiech z kráľových mramorových komnát.

„Kto je to?“ spýta sa Henri.

„Podľa mňa Róza Bertinová,“ zašepkám.

„Krajčírka Márie Antoinetty?“ vyvalí na mňa oči Henri.

„Áno,“ prikývnem.

Róza prejde miestnosťou, a až keď príde celkom blízko, som si istá, že je to ona. Má na sebe kožuch, aké nosia ženy o polovicu mladšie, a na klobúku pero nezvyčajne modrej farby. Vonku na ňu v koči čaká akýsi mladík. Okoloidúci sa môžu nazdávať, že je to jej syn, ale tí, čo ju poznajú, vedia, že to tak nie je.

„Mária, pamätáte sa na mňa?“ spýta sa.

Zaváham, ťažoba minulosti na okamih zavisne medzi nami.

„Viete, že na tváre nikdy nezabúdam, Róza,“ odpoviem po chvíli.

„*Mon Dieu*, ani trochu ste sa nezmenili. Váš hlas, vaše oči...“ Prebehne pohľadom po mojich jednoduchých čiernych bavlnených šatách.

„Ani váš cit pre štýl.“

„Vaša neuveriteľná domýšľavosť...“

Róza za zasmeje hrdelným smiechom. „Čože? Mysleli ste si, že o ňu prídem spolu so svojou krásou?“

Usmejem sa, pretože Róza nikdy nebola pekná.

„A toto je...“

„Henri Charles.“

„Henri,“ zopakuje láskyplne a azda si spomenie, ako sa stretli prvý raz v Múzeu voskových figurín. „Porozprávala vám Mária niekedy, ako prežila revolúciu, keď sme my dvaja odišli z Francúzska? Dvadsať rokov túžim vypočuť si ten príbeh...“

Dych sa mi zrýchlil, zovrie mi hrud'. Kto by chcel teraz spomínať? Sme v Londýne, ďaleko od Versailles. Pozriem na Henriho.

„Pochybujem, že sa z neho niekto dozvedel čo i len polovicu,“ odpovie, a má pravdu.

1. kapitola

PARÍŽ

12. DECEMBRA 1788

Hoci je polovica decembra a každý, kto má štipku zdravého rozumu, sedí niekde v teple, vyše dvadsaťpäť žien sa tiesni v obchode Rózy Bertinovej Le Grand Mogol. Zohrievajú sa pri pekných bronzových lampách, ale ja nejdem dnu. Sú to ženy s napudrovanými parochňami, v hermelínových plášťoch, zatiaľ čo ja nosím obyčajné vlnené šaty so stužkami. A tak čakám na ulici, kým nakupujú v teple najobľúbenejšieho kráľovného obchodu. Zvonku sledujem, ako si nejaké dievča vybralo nápadný ružový klobúk. K bledej pleti jej svetlá farba nepristane, ale matka prikývne a Róza Bertinová nadšene zatlieska. Keď ma uvidí, nebude taká nadšená. Už rok chodím za ňou každý mesiac s rovnakou žiadosťou. Som však presvedčená, že tentoraz bude súhlasiť, lebo jej chcem ponúknuť niečo určené iba pre členov kráľovských rodín a vrahov. Nechápem, prečo mi to nenapadlo skôr.

Podupkávam na šmykľavej dlažbe Ulice Saint Honoré. Môj dych vyzera v predpoludňajšom vzduchu ako biela hmľa. Je to najtuhšia zima, akú si ľudia pamätajú, a prišla po neúrodnom lete. V Paríži pomrú tisíce ľudí, niektorí od zimy, iní od hladu. Kráľ s kráľovnou darovali mestu toľko dreva na kúrenie, koľko môžu ušetriť vo Versailles. Obyvatelia im z vďaky postavili obelisk zo snehu – jediný pomník, aký si môžu dovoliť. Obzerám sa po ulici, či neuvidím predavačov rýb s kárami. Ale dokonca aj oni utiekli pred zimou, zostal tu po nich iba zápach rybiny.

Len čo z obchodu Le Grand Mogol vyjde posledná zákazníčka, rýchlo vojdem dnu. Strasiem z kabáta kvapky dažďa a vdýchnem teplú vôňu škoric, šíriacu sa od ohňa. Ako vždy som ohromená tým, čo sa podarilo Róze Bertinovej dosiahnuť na takom malom priestore. Veľké pozláténé

zrkadlá vzbudzujú dojem, že obchod je väčší ako v skutočnosti, a mihotavý plameň sviečok na lustrach vrhá ligotavú žiaru na obrazy a vyšívané pohovky. Akoby človek vošiel do salónu kontesy. Takýto dojem sa usilujem dosiahnuť aj ja v Múzeu voskových figurín svojho strýka. Chcem vytvoriť útulne zariadené miestnosti, kde sa šľachtici budú cítiť ako doma. Sama si nemôžem dovoliť klobúky, aké ležia tu na policiach, a už vôbec nie hodvábne šaty modrej či jablkovozelenej farby. Chodím sem, aby som si obzrela nové módné štýly a potom ich okopírovala. Napokon, to je najväčšia atrakcia našej výstavy. Ženy, ktoré sú príliš chudobné na to, aby cestovali do Versailles, si môžu obzrieť kráľovskú rodinu z vosku. A všetci jej členovia sú oblečení podľa najnovšej módy.

„Madame?“ Vojdem dnu a zatvorím za sebou dvere.

Róza Bertinová sa obráti a podľa jej štebotavého pozdravu viem, že očakáva ďalšiu dámu v hermelínovom kožuchu. Keď sa z tieňa vynorím ja vo vlnenom kabáte, hlas jej klesne. „Slečna Grosholtzová,“ povie sklamaťne, „už som vám odpovedala minulý mesiac.“ Prekríži si ruky na prsiach. Všetko na Róze Bertinovej je veľké. Boky, účes, záplava saténových mašliček na jej šatách.

„Možno ste si to medzitým rozmysleli!“ vyhrknem. „Viem, že kráľovná na vás dá. Povráva sa, že nikomu nedôveruje väčšmi ako vám.“

„Nie ste jediná, kto ma žiada o láskavosť,“ odvrkne Róza.

„Sme predsa dobrí zákazníci.“

„Váš strýko si odo mňa kúpil iba dvojce šiat.“

„Kúpili by sme si viac, keby šli obchody lepšie.“ To je pravda. O osemanásť dní budem mať dvadsaťosem rokov, ale nevlastním nič, čo by malo nejakú hodnotu, okrem voskových figurín, ktoré som vyrobila pre svojho strýka. Som veľmi nenáročná neter. Nežiadam ho o nijaké ozdôbky, aké môže človek vidieť v *Le Journal des Dames*, ani o drahé šaty vyšívané perlamami. Ale keby som mala peniaze, minula by som ich na odevy pre naše figuríny. Nepotrebujem pre seba šperky ani čipky, ale návštevníci Múzea voskových figurín chcú vidieť, v akej paráde chodia panovníci. Keby som mohla, nakúpila by som v obchode Rózy Bertinovej hodvábne vejáre i kožušiny a naše múzeum by mohlo konkurovať jej obchodu. Lenže my nemáme toľko peňazí. Sme obyčajní ľudia, na spoločenskom rebríčku len o kúsok vyššie ako cirkusanti, ktorí vystavujú svoje kuriozity vedľa nás.

„Predstavte si to,“ presviedčam ju. „Pri príležitosti jej návštevy by som mohla naaranžovať špeciálny výjav. Kráľovná vo svojom šatníku. A vedľa nej vy. Kráľovná a jej ministerka módných vecí.“

Róza našpúli pery. Hoci urážlivým termínom ministerka módných vecí v novinách kritizujú jej vplyv na Máriu Antoinettu, nie sú ďaleko od pravdy a ona si to uvedomuje. Váha. Jedno je zmienka v novinách a druhé, keď niekto vyrobí z vosku vašu figurínu a stanete sa nesmrteľnou. To je iba výsada členov kráľovskej rodiny a zločincov a ona nepatrí ani k jedným, ani k druhým. „Ako to mám teda urobiť?“ spýta sa pomaly.

Srdce mi búcha ako zvon. Aj keby sa kráľovnej môj výtvar nepáčil – a viem, že sa jej bude páčiť, som si tým istá, najmä keď som si dala takú námahu, aby som čo najlepšie vystihla modrú farbu jej očí –, už to, že sa prišla pozrieť na svoju voskovú figurínu, všetko zmení. Našu výstavu zaradia do najlepších sprievodcov po Paríži. Spomenú nás v každom prehľade zaujímavostí, ktorý vydajú vo Francúzsku. A čo je najdôležitejšie, budú o nás hovoriť v spojitosti s Máriou Antoinettou. Napriek všetkým škandálom, čo sa spájajú s jej menom, poskytovať zábavu ich kráľovským výsostiam môžu len tí najlepší. „Povedzte jej, že ste navštívili Múzeum voskových figurín. Boli ste u nás, však?“

„Samozrejme.“ Róza Bertinová je žena, ktorej nič neujde. Dokonca ani výstava na Bulvári du Temple. „Bolo to zaujímavé,“ pripustí. „Svojím spôsobom,“ dodá.

„Tak to povedzte kráľovnej. Povedzte jej, že som vymodelovala busty Voltaira, Rousseaua, Benjamína Franklina. Povedzte jej, že tam bude niekoľko jej figurín. Aj vaša.“

Róza mlčí. „Uvidím, čo sa mi podarí dosiahnuť,“ vyhlási napokon.

2. kapitola

21. DECEMBRA 1788

Čo je tretí stav? Všetko.

– ABBÉ SIEYÈS, PAMFLETISTA

Keď príde list, sedím na poschodí v salóne svojho strýka. Tridsať drevených schodov oddeľuje svet Múzea voskových figurín na prízemí nášho domu od izieb bohato obložených drevom na poschodí, kde bývame. Videla som veľa obydľí kaukliarov a cirkusových artistov, a tak si uvedomujem, aké máme šťastie. Žijeme ako obchodníci, máme masívny mahagónový nábytok a kvalitný porcelánový servis pre hostí. Ale keby sa strýko v mladosti nezoznámil s princom de Condé, nič z toho by sme nemali.

Strýko žil vo Švajčiarsku. Jeho obchod raz navštívil synovec kráľa Ľudovíta XV. a zistil, čo všetko vie vyrobiť z vosku. Princ, na ktorého to veľmi zapôsobilo, priviedol strýka do Paríža a objednal si uňho zbierku miniatúr. Lenže to neboli obyčajné miniatúry. De Condé chcel nahé repliky žien zo stoviek portrétov, ktoré za svoj život nazhromaždil. Svetlovlasé, hnedovlasé či ryšavé trofeje zo všetkých kútov Európy. Keď sa princ začal chváliť svojou zbierkou, strýkova povest' vzrástla. Zanedlho mal v novom byte na Ulici Saint Honoré jeden z najobľúbenejších salónov v Paríži. Samozrejme, každý – muži, ženy, vdovci, kurtizány – môže mať salón, ale závisí iba od vplyvu a dôležitosti hostiteľa, kto si tam príde vypiť kávu a poklebetiť.

Dnes večer sa zišli v našom dome na Bulvári du Temple všetky známe tváre. Robespierre v modrých hodvábnych pančuchách a so starostlivo napudrovanou parochňou. Camille Desmoulins, ktorý vystupuje iba pod krstným menom a zajakáva sa, čo pri takom fešákovi pôsobí zvlášť-

ne. Jeho pekná snúbenica Lucile. Ctižiadostivý vedec Henri Charles, čo má spolu s bratom v susednom dome laboratórium. Vojvoda Orleánsky je u kráľa stále v nemilosti. A Jean-Paul Marat s divokým pohľadom, v nikdy nepraných obnosených šatách. Opätovne som sa strýka pýtala, prečo dovoľí, aby Marat zamoroval náš dom zápachom. Odpovedal mi vždy rovnako. Marat je švajčiarsky lekár takisto ako on a spája ich vášnivý záujem o optiku a o svetlo. Podozrievam ho však, že mu dovoľuje, aby u nás večeral iba preto, že sa môžu zhovárať o starej vlasti.

Nikdy som nebola vo Švajčiarsku, hoci odtiaľ pochádza moja matka. Vydala sa za vojaka zo Štrasburgu. Nepamätám sa naňho, ale bratia tvrdia, že zomrel na zranenia zo Sedemročnej vojny. Keď matka ovdovela, prišla do Paríža hľadať prácu a Curtius si ju najal ako gazdinú. Zakrátko však začala preňho znamenať viac, a hoci ho voláme strýko, pre nás je skôr ako otec. My všetci – moji bratia, ktorí slúžia vo Švajčiarskej garde, elitnej kráľovskej jednotke, a ja – sa pokladáme za Švajčiarov. Takže nemám nič proti historkám zo Švajčiarska. Len by som si želala, aby nevychádzali z Maratových zapáchajúcich úst.

Ako zvyčajne sedí potichu v najvzdialenejšom kúte miestnosti a čaká, kedy matka prinesie klobásy s kapustou. Keď je u nás Robespierre, Marat prehovorí len zriedka. Jednoducho sa k nám chodí najesť a počúvať debaty. Dnes večer všetci rozprávajú o generálnych stavoch. Francúzi rozdelili spoločnosť na tri samostatné stavy. Prvý tvorí duchovenstvo. Potom je tu druhý stav, čiže šľachta. A nakoniec tretí, to znamená obyčajní ľudia ako my. Prvý raz od roku 1614 sa majú tieto tri stavy stretnúť, aby sa poradili, čo s monarchiou. Je taká zadlžená, že ju môže zachrániť iba zázrak – alebo nové dane.

„Naozaj si myslíte, že toto stre-stretnutie zmení ich názory?“ spýta sa Camille. Dlhé vlasy má vzadu zviazané obyčajnou koženou šnúrkou. So snúbenicou tvoria krásnu dvojicu, aj keď obaja majú líca stále rozpalené od hnevu. Chceli by u nás zaviesť konštitučnú monarchiu ako v Anglicku. Alebo ešte lepšie republiku, aká nedávno vznikla v Amerike. Ibaže neviem, ako by k niečomu takému mohlo dôjsť. Camille trieska päťou do stola. „Všetko je to paródia. Tých, ktorých zvolili, aby reprezentovali náš stav, naženú do maličkaj miestnosti vo Versailles a nič sa nezmení! Duchovenstvo a šľachta ani naďalej nebudú odvádzať dane...“